

ALKOHOL- OCH DROGFÖREBYGGANDE PROGRAM FÖR LANDSKAPETS SKOLOR

Fastställt av Ålands landskapsregering
19 U30-16.2.2006

ALKOHOL- OCH DROGFÖREBYGGANDE PROGRAM FÖR LANDSKAPETS SKOLOR¹

1. I fråga om skolans verksamhetskultur och värdegrund skall betonas
 - a. att alla i skolan har ansvar för varandra
 - b. att skolans mål är att de studerande skall mogna till vuxna medborgare som tar ansvar för sina handlingar och sina val
 - c. att vårdnadshavarna/föräldrarna har huvudansvaret för de ungas uppfostran och vård

2. I fråga om skolans lärmiljö skall betonas
 - a. att alla har rätt till och ansvar för en trygg arbets- och studiemiljö
 - b. att i skolans ordningsregler skall beskrivas hur tryggheten och trivseln kan befrämjas
 - c. att skolans studerande, personal och vårdnadshavare/föräldrar skall informeras muntligt och skriftligt om reglerna och om konsekvenserna då de inte följs

3. Alkohol- och drogförebyggande undervisning och information skall årligen ordnas
 - a. för skolans studerande
 - b. för skolans lärare och övrig personal
 - c. för de studerandes vårdnadshavare/föräldrar

4. I fråga om skolans studerandevård skall betonas
 - a. att de studerande har stor andel och ansvar för trivseln och studiemotivationen
 - b. att hela skolsamfundet har ansvar att förebygga mobbning och utslagning
 - c. att skolan har nära samverkan med hemmen
 - d. att skolan samarbetar med social- och hälsovårdsmyndigheterna och polisen

5. Då skolans ordningsregler inte följs skall skolan vidta disciplinära åtgärder
 - a. en studerande kan utvisas från undervisningsutrymmet och förvägras delta i undervisningen för högst den återstående arbetsdagen
 - b. en studerande kan ges en skriftlig varning
 - c. en studerande kan avstängas från skolan för viss tid, högst ett år

b-c Berörd vårdnadshavare/förälder skall ges tillfälle att bli hörd

6. Då en studerande är berusad
 - d. skall läraren utvisa den studerande ur undervisningsutrymmet
 - e. skall skolans rektor/prorektor avvisa den studerande från skolan och utfärda en skriftlig varning
 - f. skall skolans studerandevårdsgrupp underrätta berörd vårdnadshavare/förälder om situationen
 - g. skall studerandevårdsgruppen, om missförhållandena inte avhjälps, anmäla situationen (anmälningsplikt) till berörd kommuns socialnämnd

¹ Se bifogat program (6 s) 19 U30-16.2.2006

7. Då skolan befarar bruk av narkotika

- h. skall studerandevårdsgruppen kontakta den studerande
- i. skall studerandevårdsgruppen tillkalla polis om man misstänker att narkotikabrott² äger rum i skolan eller på skolans område
- j. skall studerandevårdsgruppen underrätta berörd vårdnadshavare/förälder om situationen
- k. skall studerandevårdsgruppen då det är fråga om en person under 18 år anmäla situationen till den berörda kommunens socialnämnd. Då det är fråga om en ung person, under 21 år, skall studerandevårdsgruppen meddela situationen till kommunens socialnämnd
- l. skall studerandevårdsgruppen överenskomma med den studerande om ett tillfälligt anpassat studieprogram samt följa upp programmet
- m. skall studerandevårdsgruppen meddela rektor om en överenskommelse inte fås till stånd eller vårdplanen på annat sätt inte fullföljs

f-m Skolans studerandevårdsgrupp skall dokumentera sina åtgärder förvaltningsenligt och meddela åtgärderna berörd studerande, vårdnadshavare/förälder och grupphandledare /klassföreståndare för kännedom

² Produktion, tillverkning, import, export, distribution, innehav och användning av samt handel med narkotika för andra än medicinska ändamål eller ändamål som främjar förebyggande eller undersökning av narkotikabrott är kriminaliserat (Narkotikalagen 1993:1289 §§ 2-3).

ALKOHOL- OCH DROGFÖREBYGGANDE PROGRAM FÖR LANDSKAPETS SKOLOR

19 U30-16.2.2006

1 Skolans verksamhetskultur och värdegrund

Konventionen om barnets rättigheter och säkerhet (1989) samt barns och ungdomars rätt till en trygg och stimulerande uppväxtmiljö är utgångspunkt för de anvisningar och riktlinjer för studiemiljön som anges i gymnasialstadieskolornas läroplansgrunder (169 U32-3.12.2004, 22 U32/15.4.2005) nämligen

- I skolans fostran och verksamhetskultur skall betonas att alla i skolan har ansvar för skolgemenskapen. Skolan skall vara öppen för samarbete och växelverkan med samhället i övrigt och för förändringar i omvärlden. Skolans bildningsideal skall vara en strävan efter sanning, mänsklighet och rättvisa med vördnad för livet och respekt för de mänskliga rättigheterna.
- Föräldrarna har huvudansvaret för de ungas uppfostran och omsorg. Skolan varken kan eller skall ersätta hemmen i den uppfostrande rollen. Däremot kan och skall skolan vara ett stöd för hemmen vad gäller de ungas utveckling. Föräldrarna skall därför ges tillräckliga möjligheter att göra sig förtrodda med arbetet i skolan. Genom skolans samarbete med vårdnadshavarna/föräldrarna kan studieförutsättningarna och de studerandes hälsa, säkerhet och välbefinnande främjas.
- Studiemiljön skall utveckla och stödja de studerandes självkänedom. Målet är att de studerande skall lära känna sina rättigheter och skyldigheter och mogna till vuxna medborgare som tar ansvar för sina handlingar och sina val.
- Adekvata kunskaper och etiska färdigheter som sporrar de studerande till ett hållbart levnadssätt och till att verka för en bärkraftig utveckling skall betonas.
- De studerande skall ses som individer som själva bygger upp sitt lärande, sina kunskaper och sin världsbild. Lärmiljön skall sporra dem till livslångt lärande och ständig personlig utveckling.

2 Skolans lärmiljö

Lärmiljön skall fysiskt, psykiskt och socialt vara trygg, lugn och uppmuntrande och stöda de studerandes tillväxt, lärande och hälsa. Den skall främja en öppen demokrati, jämlikhet och välfärd.

Med hänvisning till i arbetarskyddslagstiftningen (2002:738) och utbildningslagstiftningen (1997:52, 2002:82) avsedda intentioner är det arbetsgivarens, personalens och de studerandes gemensamma ansvar att utforma och upprätthålla en arbets- och studiemiljö där alla i skolan känner trygghet och trivsel.

Hur tryggheten, trivseln och studiemotivationen i skolan kan befrämjas skall beskrivas i skolans ordningsregler. De studerande och skolans personal skall vara delaktiga i processen att anta och att följa reglerna. Reglerna skall fastställas av skolans direktion. Skolans studerande, personal och vårdnadshavare/föräldrar skall informeras muntligt och skriftligt om reglerna och om konsekvenserna då de inte följs. Reglerna skall utvärderas årligen.

I skolans ordningsregler skall bl.a. framgå att tobaksrökning är förbjuden i skolan och på skolans område. Användning, förmedling eller försäljning av alkoholdrycker och narkotikapreparat är likaså förbjuden i skolan och på dess område.

Syftet med tobakslagen (1978:52, 1997/64) är att genom begränsning av det för hälsan skadliga nyttjandet av tobaksprodukter minska de skadeverkningar nyttjandet orsakar och samtidigt öka trivseln och välbefinnandet för dem som inte nyttjar tobaksprodukter. Det ankommer på de organ, som är ansvariga för den förebyggande hälsovården, att genom saklig upplysningsverksamhet bland medborgarna verka minskad användning av tobaksprodukter överhuvudtaget (1 §).

Tobaksprodukter får inte säljas till personer under 18 år. Vid behov skall försäljaren förvissa sig om kundens ålder (2 §). Tobaksrökning är förbjuden 1) i utrymmen avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn, för idrottsverksamhet samt för hälso- och sjukvård. Särskilda utrymmen för rökning kan reserveras i anslutning till de i 1 mom 1-5 punkterna avsedda utrymmena, dock inte i utrymmen avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn, för idrottsverksamhet samt för hälso- och sjukvård (4 §).

Syftet med alkohollagen (FFS 1994:1143) är att genom styrning av alkoholkonsumtionen förebygga de samhällliga, sociala och medicinska skadeverkningarna av alkoholhaltiga ämnen (1 §). I alkoholdrycksbutiker och på försäljningsställen får alkoholdrycker inte säljas till personer som inte har fyllt tjugo år; svaga alkoholdrycker får dock säljas till personer som har fyllt aderton år (16 § 1 mom. 1 p).

3 Skolans alkohol- och drogförebyggande undervisning och information

A Alla studerande skall vid läsårets början, t.ex. inom ramen för undervisningen i samhällskunskap och inom temaområdet samhällsdeltagande och företagsamhet, erhålla undervisning och information om de samhällliga, sociala och juridiska aspekterna gällande tobak, alkohol och narkotika³.

Inom temaområdet hälsa och trygghet skall de studerande erhålla undervisning och information om skadeverkningarna i samband med tobaksrökning samt alkohol- och narkotikabruk.

- Skolans temaområden innehåller förutom adekvat information även ställningstaganden och värderingar i aktuella frågor som utgör utmaningar för all fostran och undervisning.
- Temaområdena skall beaktas och integreras i undervisningen i alla läroämnen på ett naturligt sätt. De utgör ett slags verksamhetsprinciper som skall genomsyra och strukturera skolans verksamhetskultur.
- Skolans direktion skall slå fast i vilka läroämnen/ämnesshelheter/teman undervisningen ges, på vilket sätt (årskursvis eller gemensamt) och av vem. Skolans rektor har i samråd med skolans studerandevårdsgrupp ansvar för att undervisningen och verksamheten följs upp och utvecklas.

3

Alkohol	sprit, spirituosa, etyl, etanol, jästa drycker, brända och destillerade drycker, rusdrycker, dricka, brännvin, akvavit
Drog	medicin, apoteksvara, läkemedel, botemedel, balsam, narkotika
Narkotika	1 bedövningsmedel, dövnande medel, sövande el smärtstillande medel, beroendeframkallande medel, droger, anestetika, rusgivande medel, stimulantia, knark, tjack, skit 2 kat, 3 amfetamin, speed, vaket, tjack, raffe, kalk, 4 cannabis, hasch, haschisch, shit, brass, marijuana, kitt, röka, gräs, pack, pot, 5 ecstasy, stor blå, essence, E, discoburgare, hockey puck, XTC, Adam, 6 heroin, opium, morfin, horse, smirre, taismack, crack, 7 kokain, snö, pulver, VIP-puder, koks, vit champagne, 8 LSD, syra, acid, A, lysergsyra
Tobak	rökverk, nikotin, shag, piptobak, tuggtobak, cigarr, cigarett, havanna, knaster, röka, tagg, cigg, snus, prilla

Källa: Stora synonymordboken /Strömberg. Ny upplaga 2000.

B Lärarna och skolans övriga personal skall, enligt rektors anvisningar, årligen erhålla information om aktuell forskning om tobak, alkohol och narkotika, om undervisningsmaterial och undervisningsmetoder på området samt om hur man kan förebygga, tidigt upptäcka och ingripa mot bruk av droger. Lärarnas och den övriga personalens uppgifter är även

- att engagera skolans studeranderåd att kollektivt aktivera sig i skolans drogförebyggande arbete
- att engagera och stöda de studerande som är negativa till droger att även individuellt göra sin röst hörd
- att delta i skolans nätverksarbete med kommunens/landskapets hälsovård, idrottsrörelse, missbrukarvård, polis, psykiatri, socialvård och ungdomsarbete bl.a. så att det årligen organiseras en drogvaneeundersökning bland skolans studerande och personal
- att följa upp de studerandes frånvaro noggrant i enlighet med skolans bestämmelser

C Vårdnadshavarna/föräldrarna skall vid läsårets början erhålla information om skolans alkohol- och narkotikaförebyggande undervisning. De skall även informeras om hur skolan agerar då en studerande eller någon i personalen inte följer uppställda regler, t.ex röker i skolan, är alkohol- eller narkotikapåverkad eller misstänks för annat narkotikabrott.

4 Skolans studerandevård

Till vården av de studerande hör att tillgodose deras fysiska, psykiska och sociala hälsa och välbefinnande. Syftet är att skapa en trygg och sund studie- och arbetsmiljö och att förebygga mobbning och utslagning. Syftet är även att i ett tidigt skede upptäcka inlärningsproblem och att ta itu med dem.

De studerandes andel och ansvar när det gäller att främja trivselsn och studiemotivationen skall uppmuntras. Studerandevården skall genomföras i nära samarbete med hemmen.

Då en studerande inte fullföljer sina skyldigheter bl.a. utan orsak eller lov uteblir från undervisningen, inte utför sina uppgifter samvetsgrant, inte uppträder hänsynfullt och korrekt eller försummar skolans andra ordningsregler, skall berörd grupphandledare/klassföreståndare tillsammans med den studerande, de lärare som berörs och skolans rektor/prorektor utreda orsaken till att den studerande inte uppfyller sina skyldigheter. Skolan skall ge den studerande adekvat handledning och stöd i studierna.

Alla som arbetar i skolan ansvarar för sin del för handledning, stöd och relevant studerandevård. Studerandevården skall utvecklas och samordnas av en yrkesövergripande grupp - skolans studerandevårdsgrupp⁴. Då det behövs skall studerandevårdsgruppen samverka med social- och hälsovårdsmyndigheterna och polisen.

5 Skolans disciplinära åtgärder

Då studerande upprepar försumma sina skyldigheter skall skolan vidta disciplinära åtgärder.

En studerande som stör verksamheten kan bli utvisad ur utrymmet för den tid som återstår av den aktuella undervisningen eller tillställningen. Om det finns risk för att säkerheten för en annan studerande eller person som arbetar i skolan äventyras eller om undervisningen försvåras orimligt mycket på grund av den studerandes störande uppförande, kan en studerande förvägras rätt att delta i undervisningen för högst den återstående arbetsdagen.

⁴ Skolans studerandevårdsgrupp består av rektor/prorektor, en studiehandledare, en skolhälsovårdare, en lärare, en skolkurator eller en skolpsykolog och en representant för de sociala myndigheterna.

Då det finns skäl skall vårdnadshavaren/föräldern ges tillfälle att bli hörd om den studerandes försummelser, särskilt då skolans rektor avser ge studeranden en skriftlig varning. Skriftlig varning kan ges då studerande t.ex. stör undervisningen, gör sig skyldig till fusk eller i övrigt bryter mot ordningen.

Såvida den studerande trots allt inte låter rätta sig, kan direktionen i stöd av 33 § den nämnda skollagen, på förslag av lärarkollegiet avstänga den studerande från studierna för viss tid, dock högst ett år. I sådana fall skall vårdnadshavaren/föräldern alltid beredas tillfälle att yttra sig.

Om en studerande är föremål för rannsakan med anledning av brott, kan den studerande för den tid som rannsakan pågår avstängas från studierna om detta är motiverat med hänsyn till det brott studeranden misstänks ha gjort sig skyldig till eller omständigheterna som har samband med detta.

6 Skolans åtgärder och stöd då en studerande är berusad

Då en studerande är påverkad av alkoholhaltiga drycker skall läraren ifråga omgående utvisa honom ur undervisningsutrymmet och i samråd med skolans rektor/prorektor avvisa den studerande från skolans område. Skolans studerandevårdsgrupp skall på försorg av skolkuratoren eller skolpsykologen underrätta berörd vårdnadshavare/förälder om situationen. Studerandevårdspersonalen skall i samråd med grupphandledaren/klassföreståndaren följa och handleda den studerande i studierna i syfte att avhjälpa och förebygga missförhållandena.

Om missförhållandena inte avhjälpas skall skolan tillämpa de åtgärder som enligt barnskyddslagen gäller då barn eller ung person genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling (se punkten 7, s. 5).

7 Skolans åtgärder och stöd då skolan befarar bruk av narkotika

Då skäl finns till narkotikabrott, d.v.s. då någon befarar att en studerande är påverkad av eller använder narkotiska preparat, tillverkar, odlar, transporterar, säljer, förmedlar, innehar eller försöker anskaffa narkotika (narkotikabrott) skall farhågorna meddelas till skolans studerandevårdsgrupp. Denna skall kontakta den studerande samt då skäl finns utan dröjsmål tillkalla polis, som har i uppgift att vidta för brottsmisstanken lagenliga åtgärder.

Som narkotika betraktas enligt narkotikalagen (1993:1289) sådana ämnen och preparat som avses i 1961 års allmänna narkotikakonvention (FördrS 43/65). Produktion, tillverkning, import, export, distribution, innehav och användning av samt handel med narkotika för andra än medicinska ändamål eller ändamål som främjar förebyggande eller undersökning av narkotikabrott är kriminaliserat (2-3 §§).

Enligt strafflagen (FFS 1993/1304, 2001/654) om narkotikabrott (50 kapitlet) skall den som olagligen tillverkar, odlar, för in eller ut ur landet, transporterar eller låter transportera, säljer, förmedlar, sprider eller försöker sprida, innehar eller försöker anskaffa narkotika dömas till böter eller fängelse (1 §).

Skolans studerandevårdsgrupp skall i här avsedda åtgärder på försorg av skolkuratoren eller skolpsykologen omgående underrätta berörd vårdnadshavare/förälder om situationen. Studerandevårdsgruppens åtgärder skall dokumenteras förvaltningsenligt. Åtgärderna skall meddelas berörd studerande, vårdnadshavare/förälder och grupphandledare/klassföreståndare.

Då uppväxtförhållandena äventyrar eller inte tryggar barnets eller den unga personens hälsa eller utveckling eller då barnet eller den unga personen genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling skall skolans studerandevårdsgrupp

1. då fråga är om barn (den som inte fyllt 18 år) som är i uppenbart behov av familje- och individinriktat barnskydd, utan dröjsmål anmäla situationen (anmälningsskyldighet) till den berörda kommunens socialnämnd.
2. då fråga är om ung person (den som inte fyllt 21 år) meddela situationen till den berörda kommunens socialnämnd.

Det åligger inte skolans personal att utreda ärendet eller någon grad av misstanke i sammanhanget. All utredning i avseendet åvilar alltså de sociala myndigheterna.

Lagen förpliktar socialnämnden att skrida till åtgärder om uppväxtförhållandena för ett barn äventyrars eller förhållanden är sådana att barnets eller den ungas hälsa och utveckling inte kan tryggas. Nämnden skall vidta sådana åtgärder som det familje- och individinriktade barnskyddet förutsätter enligt 3-5 kap., nämligen

1. då fråga är om barn (den som inte fyllt 18 år) stödåtgärder inom den öppna vården, omhändertagande och vård utom hemmet samt eftervård
2. då fråga är om ung person (den som inte fyllt 21 år) stödåtgärder inom den öppna vården och eftervård

Om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning skall socialnämnden göra upp en i barnskyddsförordningen avsedd vårdplan.

Som barn anses enligt barnskyddslagen (FFS 1983:683) den som ej fyllt aderton år och som ung person den som ej fyllt tjuogoett år (3 §).

Socialnämnden och de övriga kommunala myndigheterna skall ge akt på och utveckla barns och unga personers uppväxtförhållanden samt avhjälpa och förebygga missförhållanden i dem. Socialnämnden skall förmedla information om barns och unga personers uppväxtförhållanden och sociala problem samt ge sakkunnighjälp till andra myndigheter och likaså till kommunens invånare och i kommunen verksamma samfund (6 §).

Socialnämnden skall ofördröjligen vidta stödåtgärder om uppväxtförhållandena äventyrar eller inte tryggar barns eller en ung persons hälsa eller utveckling och om barn eller ung person genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller sin utveckling (12 §) bl.a. a) ordna en stödperson eller stödfamilj samt tillräcklig terapier eller b) stöda barnet eller den unga personen i hans skolgång, förvärvande av yrke, anskaffning av bostad och placering i arbete, i hans fritidsintressen och vid tillgodosendet av andra personliga behov genom att ge ekonomiskt och annat stöd. Stödåtgärderna skall vidtas i samarbete med barnet eller den unga personen samt föräldrarna eller andra personer som vårdar barnet (13 §).

Har den som är anställd eller innehar ett förtroendeuppdrag inom social- och hälsovården, skolväsendet, polisväsendet eller en församling, vid handhavandet av sin tjänst eller befattning eller sitt uppdrag fått vetskap om att barn är i uppenbart behov av familje- och individinriktat barnskydd, skall han utan dröjsmål anmäla detta till socialnämnden. Även annan än den som avses i 1 mom. kan göra sådan anmälan (40 §).

Enligt barnskyddsförordningen (1983:1010) skall kommunen då den ordnar barnskyddet, vid behov samarbeta med kommunens och kommundelarnas olika verksamhetsenheter och tjänsteinnehavare samt med andra kommuner och kommunalförbund ävensom med andra samfund och anstalter som anordnar service så, att tillräcklig service och sakkunskap kan tryggas i kommunen. Då familje- och individinriktat barnskydd ordnas, skall kommunen se till att service i tillräcklig utsträckning finns tillgänglig vid de tider av dygnet då den behövs (2 §).

Vårdplan skall utarbetas i samråd med dem som saken gäller. I vårdplanen antecknas de förhållanden och omständigheter som är avsedda att påverkas samt metoderna och den tid inom vilken det beräknas att målen kan nås. Av planen skall även framgå hur ofta den skall justeras (4 §).

De sociala myndigheterna skall, på basis av de uppgifter de fått av skolans studerandevårdsgrupp, vid behov ordna att sakkunniga inom hälso- och sjukvården (läkare eller hälsovårdare) undersöker om en studerande eventuellt använder droger (klinisk undersökning). Vid drogtester (snabbtest och egentlig laboratorieundersökning) beaktas de grundrättigheter som garanteras individen i grundlagen (FFS 1999:731). Drogtester är endast en del av en övergripande utredning av situationen eller fastställande av ett drogproblem. Information om syftet med testet och att testet är frivilligt skall ges. För en minderårig behövs föräldrarnas tillstånd med vissa undantag, se bilagan PM om drogtester.

Efter undersökningen skall de hälsovårdssakkunniga i samråd med berört laboratorium utfärda ett intyg över narkotikatestet. Skolans hälsovårdare skall informera berörda - den studerande, vårdnadshavaren/föräldern samt berörd socialarbetare om resultatet. Ett positivt resultat förutsätter alltid att den studerande remitteras för fortsatta vårdåtgärder.

Med utgångspunkt i bestämmelserna om tystnadsplikt, som indirekt omfattar en uppmaning till berörd personal inom skolhälsovården och skolan att lämna sådana uppgifter till varandra samt till organ inom kommunens eller landskapets förvaltning, som är nödvändiga för att en studerandes studier skall kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt, skall skolans hälsovårdare underrätta skolans studerandevårdsgrupp om undersökningens resultat. Berörd gruppHandledare/klassföreståndare skall erhålla information om situationen och om den vårdplan som eventuellt gjorts upp för den studerande.

Enligt landskapslagen (1997:52) om utbildning på gymnasialstadienivå (2002/82) får den som är anställd vid skolan inte informera en utomstående om vad som vid skötseln av uppgifter som rör skolväsendet framkommit i fråga om personliga eller ekonomiska omständigheter som rör en studerande eller medlemmar av den studerandes familj utan samtycke av den berörda personen eller, om denna inte själv kan bedöma innebörden av samtycket, av personens vårdnadshavare.

Tjänstemän vid skolan får utan hinder av 1 mom. och vad som i övrigt bestäms om tystnadsplikt lämna uppgifter till varandra samt till andra organ inom landskapets förvaltning, om uppgifterna är nödvändiga för att en studerandes skolgång skall kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt. Vad som är stadgat i 1 mom. hindrar inte heller att uppgifter lämnas till den som på tjänstens vägnar har rätt att få kännedom om saken (45 §).

Bestämmelserna om tystnadsplikt föreslås i förtydligande syfte vara mer detaljerad i fråga om personliga och ekonomiska omständigheter som rör en studerande eller medlemmar av den studerandes familj än vad 17 § tjänstemannalagen för landskapet Åland är. Tjänsteman skall enligt 2 mom. på motsvarande sätt som enligt grundskolelagen få lämna uppgifter till varann eller till andra organ inom landskapets förvaltning som är nödvändiga för ordnande av en studerandes skolgång på ett ändamålsenligt sätt (Ls Fr nr 4/1996-97). Enligt 2 mom. får till exempel skolhälsovårdare och skolpsykologer lämna sådana uppgifter till varann och till kommunala organ eller organ inom landskapsförvaltningen som är nödvändiga för ordnande av en elevs skolgång på ett ändamålsenligt sätt (Ls Fr nr 15/1993-94).

Den studerande skall överenskomma med skolans studerandevårdsgrupp, att inom ramen för vårdplanen, följa ett tillfälligt och för den studerande personligt anpassat studieprogram. Såvida en överenskommelse inte fås till stånd eller vårdplanen på annat sätt inte fullföljs, skall skolans direktion på förslag av lärarkollegiet avstånga den studerande från studierna - för viss tid och t.o.m. dess då den studerande återupptar sin vårdplan.

BILAGA: PM om drogtester för skolor och läroanstalter

PM OM DROGTESTER FÖR SKOLOR OCH LÄROANSTALTER

UTBILDNINGSTYRELSSENS PROMEMORIA 18.10.2000

PROMEMORIA OM DROGTESTER FÖR SKOLOR OCH LÄROANSTALTER

1. Allmänt

Unga använder droger allt tidigare och bruket av droger ökar. Alkohol är fortfarande den vanligaste drogen bland finländska ungdomar, men användningen av narkotika, främst cannabis och ecstasy, har ökat. Av 15-16-åringarna i grundskolans 9 årskurs sade sig i mars 1999 10 % ha prövat något olagligt ämne någon gång under sin livstid. Andelen unga som prövat på narkotika har fördubblats jämfört med år 1994.

Också användningskulturen bland de unga håller på att förändras: Vid sidan av användningen bland unga som slagits ut eller som riskerar att slås ut har det uppstått olika slags underkulturer, där narkotika ingår som en del i de ungas partykultur. Förändringarna i användningskulturen förutsätter mångsidigare arbetsmodeller i det förebyggande arbetet samt i arbetet för tidigt identifierande och ingripande.

Rätten till en trygg studiemiljö förutsätter utvecklande av den förebyggande drogbekämpningen i skolan. Målet är miljön i skolan skall vara sådan att ingen behöver vara rädd för att bli bjuden på droger eller för stöta på drogpåverkade människor. Målet är också att i ett så tidigt skede som möjligt identifiera barn och unga som fått problem med droger och med ändamålsenliga medel kunna ingripa i deras livssituation. Många skolor och läroanstalter har försökt utveckla modeller för tidigt identifierande och ingripande tillsammans med olika samarbetsparter. I det sammanhanget har också intresset för mer omfattande tillämpning av drogtestar i skolorna aktualiserats.

2. Den lagstiftning som tillämpas i arbetet för att bekämpa droganvändning

Finlands narkotikapolitik baserar sig på nationella och internationella avtal. Grunden för tillsynen över narkotika utgörs av FN:s multilaterala narkotikaavtal. I den nationella lagstiftningen stadgas det om narkotika i narkotikalagen (1289/93). Om narkotikabrott stadgas i 50 kapitlet strafflagen (1304/93), enligt vilken innehav, försök till anskaffning och bruk av narkotika är kriminaliserat. I samma 50 kapitel stadgas också om eftergift i fråga om åtal eller straff (7 §) och förpassning till vård i stället för straff. Om förebyggande av efterfrågan på narkotika och användning av narkotika stadgas i lagen om nykterhetsarbete (828/82) och lagen (41/86) om missbrukarvård. Den aktiva bekämpningen av droger i skolor och läroanstalter styrs bl.a. av 9 § lagen om missbrukarvård:

Inom missbrukarvården verksamma myndigheter och samband skall samarbeta med varandra. Särskild uppmärksamhet skall ägnas det inbördes samarbetet mellan missbrukarvården å ena sidan och den övriga social- och hälsovården, nykterhetsverksamheten, bostadsmyndigheterna, arbetskraftsmyndigheterna, skolväsendet, ungdomsverksamheten och polisen å den andra.

Rätten till en trygg studiemiljö fastställs i skollagarna (Lagen om grundläggande Utbildning 628/98, Gymnasielagen 629/98, Lagen om yrkesutbildning 631/98): ”En studerande har rätt till en trygg studiemiljö”.

Konventionen om barnets rättigheter (1989) är ett grundläggande dokument gällande barns och ungdomars säkerhet. I barnskyddslagarna (683/1983) stadgas om barns rätt till en trygg och stimulerande uppväxtmiljö och till en mångsidig och harmonisk utveckling.

I samma paragraf (1 §) sägs också att barn har företrädesrätt till särskilt skydd. Med barn avses i barnskyddslagen en person under aderton år och med ung person en person under 21 år.

Lagen förpliktar socialnämnden att skrida till åtgärder om uppväxtförhållandena för ett barn äventyras eller förhållandena är sådana att barnets eller den ungas hälsa och utveckling inte kan tryggas. I barnskyddslagen stadgas också om skyldigheten att ge sakkunnighjälp till andra myndigheter (6 §).

I 40 § barnskyddslagen stadgas om anmälningsskyldighet i fråga om barn som är i behov av barnskydd: ”Har den som är anställd eller innehar ett förtroendeuppdrag inom social- och hälsovården, skolväsendet, polisväsendet eller en församling, vid handhavandet av sin tjänst eller befattning eller sitt uppdrag fått vetskap om att ett barn är i uppenbart behov av familje- eller individinriktat barnskydd, skall han utan dröjsmål anmäla detta till socialnämnden.”

3. Drogtester och faktorer i anslutning till dem

Vad avses med drogtester?

Förekomsten och halterna av narkotika i ett urin-, saliv- eller blodprov kan undersökas med s.k. snabbtester och egentliga laboratorieundersökningar. För att tillförlitligt kunna analysera förekomsten av narkotika behövs lämplig laboratorieutrustning, som inte finns tillgå överallt. När man talar om drogtester i skolor och läroanstalter, talar man i praktiken om snabbtester.

När hälsovårdssakkunniga, t.ex. en läkare eller hälsovårdare, på basis av de uppgifter de har fått om en patient har skäl att undersöka om en studerande eventuellt använder droger, kallas utredningen av drogbruket klinisk undersökning.

Med screening avses snabb drogtestning av en person utan förhandsuppgifter om att personen eventuellt brukar droger. Med screening som massundersökning avses på motsvarande sätt snabbtestning av en större grupp människor utan förhandsuppgifter om att personerna i fråga eventuellt använder droger. Om testresultatet är positivt kallas personen till fortsatta undersökningar för säkerställande av resultaten och för fortsatta åtgärder.

Vad kan man mäta med snabbtester?

Med snabbtester kan påvisa förekomst av de vanligaste narkotika, bl.a. cannabis, amfetamin, metamfetamin, opiater (heroin) osv. ur urinprov. En del av testerna påvisar bara ett ämne, andra en större ämnesgrupp. En screeningundersökning, som har planerats för att mäta något bestämt ämne, påvisar i allmänhet endast förekomst av detta ämne. Även många andra ämnen används som berusningsmedel och de syns inte i dessa tester.

Om testernas tillförlitlighet

Rätt använda ger snabbtesterna tilläggsinformation som behövs för att man skall kunna fastslå behov av vård och följa med vården. Testerna kan också användas som hjälpmedel vid förebyggande säkerhetsplanering i syfte till att säkerställa individens och närsamfundets trygghet.

Det är emellertid inte problemfritt att göra snabbtester. Därför är det viktigt att känna till nyttan, olägenheterna och bristerna med testerna innan testningen inleds. Drogtester är alltid endast en del av en övergripande utredning av en situation eller fastställande av ett drogproblem.

Provtagningen skall alltid övervakas av hälsovårdspersonal så att möjligheten att manipulera testet, t.ex. i samband med urinering, utesluts. Den testades identitet skall säkerställas. Proven och formulären antecknas tillbörligt och man försäkras sig om att provet är dugligt och riktigt.

Också om snabbtesterna är relativt tillförlitliga, så kan de ge ett positivt resultat också med andra föreningar, vilkas molekyler är besläktade med det narkotikum som testas (t.ex. vissa hostmediciner och smärtstillande läkemedel). Snabbtesterna passar rätt använda för jourbruk, men ett positivt resultat måste alltid bekräftas i ett laboratorium.

Olika personer och också samma person kan tolka resultaten olika vid olika tidpunkter. Snabbtester skall användas enligt föreskrifterna. Drogtester skall utföras av hälsovårdspersonal.

Vad berättar resultaten?

Narkotika och läkemedelsmissbruk syns i ett prov från några dygn (heroin, amfetamin) till några veckor (cannabis) efter användningen. Resultaten varierar också beroende på om användningen är fortsatt eller om det är fråga om ett tillfälligt experimenterande med drogen. Resultaten varierar också beroende på olika individuella särdrag hos den testade. Endast drogbruk som skett inom en relativt kort tidsrymd kan konstateras genom drogtest.

Ett negativt resultat i ett test som gjorts korrekt betyder att provet inte alls innehåller det undersökta ämnet. Ett felaktigt negativt resultat kan bero på att halten av ämnet är så låg att den inte kan mätas eller att testet har gjorts fel eller att det har manipulerats (den testade kan t.ex. ha blandat tvållösning i provet).

Ett positivt resultat innebär att det finns så mycket av det uppmätta ämnet i provet att det går att mäta. Resultatet berättar inte när drogen har använts, om den som gett provet endast prövat på drogen eller är problemanvändare eller vederbörande varit drogpåverkad när provet gavs.

Ett positivt resultat i ett snabbtest skall alltid bekräftas i ett laboratorium. Inställningen till drogtester skall vara densamma som till andra laborietester. Det första positiva testningsresultatet leder till närmare undersökningar och bedömning av fortsatta åtgärder.

En kontrollanalys säkerställer, att då laboriet meddelar att ifrågavarande ämne har hittats i provet, så finns det också i provet. Resultatet kan emellertid vara ett felaktigt positivt resultat så, att det inte är fråga om narkotikaanvändning, utan t.ex. om vård av en sjukdom. Läkemedel som används vid vård av vissa sjukdomar kan ge upphov till sådana situationer. T.ex. morfin som hittas i ett prov kan bero på morfinbruk, men också på att personen i fråga har använt en hostmedicin eller ett smärtstillande medel.

4. De författningar som skall iakttas vid drogtestning

Då drogtester utförs skall man beakta de grundrättigheterna som garanteras individen i grundlagen (731/99), såsom rätten till personlig frihet och integritet och skyddet för privatlivet. Om självbestämmanderätten och om rätten till information inom hälsovården, som är en förutsättning för den förra, stadgas i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/92).

Eftersom bruk av narkotika har kriminaliserats, är det möjligt att den testade kan misstänkas för brott som en följd av testresultatet. Härvid måste man beakta den straffrättsliga principen att en person inte är skyldig att medverka till utredningen av sin egen skuld. Till grundrättigheterna ansluter sig också principen om en persons förmodade oskuld. Principen uttrycks i 6 artikeln, 2 punkten Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, enligt vilken den som åtalas för ett brott skall betraktas som oskyldig tills hans skuld lagligen har bevisats.

I lagstiftningen ges inga särskilda anvisningar om drogtester. Regeringen har avlåtit en proposition till riksdagen till lagstiftning som reglerar drogtester på arbetsplatser (RP 75/2000 samt Arbetsministeriet: Integritetsskydd i arbetslivet, Helsingfors 29.2.2000).

Inte heller lagen om grundläggande utbildning, gymnasielagen eller lagen om yrkesutbildning innehåller stadganden som ålägger studerande att delta i drogtester.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har i juni innevarande år på basis av några enskilda fall givit ett beslut med motiveringar om drogtester i grundskolan (Dnr 2413/4/99) och yrkesläroanstalter (Dnr 1097/4/98). Enligt beslutet skall man då drogtester görs beakta, att en person kan åläggas att genomgå drogtestning endast med stöd av lag.

”att införa obligatoriska drogtester i grundskolor, gymnasier eller yrkesläroanstalter är inte möjligt enligt gällande lag. Detta betyder att läroanstalterna inte kan använda sådana drogtester allmänt för att bekämpa drogbruk, eftersom lagen inte ger fullmakt till det.”

Beslutet motiveras bl.a. genom följande lagstiftning:

Med drogtester inkräktar man på individens grundläggande rättigheter som tryggas i grundlagen. Var och ens personliga frihet, integritet och privatliv är tryggade enligt 7 § och 10 § grundlagen (731/99). Om självbestämmanderätten och om rätten till information inom hälsovården, som är en förutsättning för den förra, stadgas i 6 och 5 § lagen om patientens ställning och rättigheter (785/92). Samhället skall enligt 6 § grundlagen bemöta barn som jämlika individer och de skall ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

Att ingripa i individens grundrättigheter på grund av användning av rusmedel eller misstanke om användning av rusmedel är enligt lagen möjligt endast i ett fåtal fall (narkotikalagen (1289/93), lagen om missbrukarvård (41/86) och tvångsmedelslagen (450/87).

5. Att delta i drogtester

När man har föreslagit drogtester i skolorna i form av massundersökningar, har motiveringen ofta varit att man genom dessa tester tillförlitligt kan upptäcka om de unga har prövat på droger. Då bruket av droger upptäcks i ett tidigt skede kan man hjälpa barnet eller den unga och se till de övrigas trygghet.

Till att påvisa narkotikabruk genom snabbtest i massundersökningar ansluter sig emellertid betydande felkällor, t.ex. vid provtagningen och vid tolkningen av resultaten, och snabbtesterna uppfyller därför inte de krav som ställs på screeningmetoder i hälsovården. På drogtester som görs som screeningundersökningar skall ställas samma krav som på drogtester som görs på enskilda individer. Ett positivt testresultat måste alltid bekräftas genom en egentlig laboratorieundersökning innan fortsatta åtgärder vidtas.

En myndig person kan välja att delta i ett drogtest efter att ha blivit informerad om syftet med testet samt om att testet är frivilligt. För en minderårig person behövs föräldrarnas tillstånd. En minderårig, som kan uppskatta betydelsen av sitt samtycke, kan dock delta i ett drogtest. Tillståndets betydelse bör bedömas särskilt i varje enskilt fall. (Riksdagens biträdande justitieombudsman, Dnr 2413/4/99, Dnr 1097/4/98).

För att tester som grundar sig på tillstånd skall kunna accepteras, skall frivilligheten vara äkta och faktisk och man bör sörja för de testades rättsskydd. Väsentliga delar i rättsskyddet är testernas tillförlitlighet, d.v.s. att de utförs korrekt av utbildad hälsovårdspersonal, att personuppgifterna behandlas tillbörligt och att ett positivt testresultat åtföljs av rätt till vård. Testningen får inte grunda sig på påföljder som inte grundar sig på lag. (Riksdagens biträdande justitieombudsman, Dnr 2413/4/99, Dnr 1097/4/98)

”Ett samtycke kan betraktas som genuint frivilligt endast om vägran att låta testa sig inte har några negativa påföljder för eleven. Redan före testet skall man klarlägga huruvida eleven samtycker till testningen, och eleven skall informeras om vad som testas, vad testresultaten eventuellt kan få för följder samt vilka som delges testresultaten. Samtycket kan inte på ett för eleven bindande sätt basera sig på tidigare avtal, utan en elev skall ha rätt att besluta om sitt deltagande i testet särskilt varje gång.” (Beslut av biträdande justitiekanslern, Dnr 8/50/00)

Stadgandena om elevens/den studerandes rättigheter och skyldigheter i de nuvarande lagarna om grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och yrkesutbildning (Lagen om grundläggande utbildning 628/98, Gymnasielagen 629/98 och Lagen om yrkesutbildning 630/98) och i de förordningar som givits med stöd av dem gör det inte möjligt att tillämpa ett förfarande där eleven/den studerande åläggs att delta i drogtester för att få studierätt. Inte heller är det lagenligt att avstänga en studerande från utbildning som ordnas i samband med praktiska uppgifter på en arbetsplats och som allmänt hör till utbildningen (inläring i arbetet), eftersom det inte finns några stadganden som skulle berättiga till detta i utbildningslagstiftningen.

Enligt 27 § 2 momentet lagen (630/98) om yrkesutbildning skall den som ansöker om att bli antagen såsom studerande ge utbildningsanordnaren de uppgifter om sitt hälsotillstånd som behövs för beslut om antagning. Att avstänga en person från utbildning med ett test som enda grund är inte möjligt. Det är möjligt endast i sådana situationer, där drogtester och andra utredningar visar att det är fråga om en sjukdom som utgör hinder för utbildning. Enligt 19 § samma lag svarar arbetsgivaren för studerandens skydd i arbetet vid utbildning som anordnas på en arbetsplats i samband med praktiska arbetsuppgifter enligt vad som bestäms och föreskrivs för en arbetstagare även då studeranden inte står i arbetsavtalsförhållande till arbetsgivaren. Enligt gällande lagstiftning är det inte möjligt för en läroanstalt att ålägga en studerande som deltar i en inlärningsperiod i arbetet att delta i drogtester innan inläringen i arbetet inleds.

Regeringen har avlåtit till riksdagen en proposition till lagstiftning om drogtester på arbetsplatser (RP 75/2000 samt Arbetsministeriet: Integritetsskydd i arbetslivet, Helsingfors 29.2.2000). Enligt 8 § lagen om missbrukarvård (41/86) skall en klient kunna anlita servicen inom missbrukarvården på eget initiativ och vården skall vara av konfidentiell karaktär.

6. Datasekretessen gällande drogtester

Uppgifter som gäller droger är uppgifter om en privatpersons hälsotillstånd, om vilka stadgas i personuppgiftslagen (523/99). Enligt 24 § i denna lag skall den som deltar i ett test informeras om att testet är frivilligt, vem som samlar in uppgifterna, för vilket ändamål och till vem uppgifterna lämnas ut samt var uppgifterna uppbevaras.

Drogtester som utförs i grundskolor, gymnasier och yrkesläroanstalter som en del av elev- och studerandehälsovården är hälsovårdsverksamhet enligt folkhälsolagen (66/72) och i testerna skall iaktas den tystnadsplikt som åvilar yrkesutbildade personer inom hälsovården.

Enligt 13 § lagen om patientens ställning och rättigheter och 17 § lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/94) är de uppgifter som ingår i journalhandlingar sekretessbelagda och uppgifterna får inte lämnas till utomstående utan patientens skriftliga samtycke. Med journalhandlingar avses handlingar eller tekniska dokument som används, uppgörs eller inkommer i samband med att en patient får vård eller vården ordnas och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga uppgifter. Enligt riksdagens justitieombudsman är uppgifter om drogtester uppgifter som ingår i journalhandlingar och som t.ex. rektor inte har rätt till (Riksdagens biträdande justitieombudsman, Dnr 2413/4/99).

Enligt ett beslut av riksdagens biträdande justitieombudsman (Dnr 2413/4/99 och Dnr 1097/4/98) berättigar en elevs eller studerandes vägran att delta i ett drogtest inte som sådan till anmälan till socialmyndigheterna enligt 40 § barnskyddslagen. På motsvarande sätt måste skolor och läroanstalter i samarbete med polisen beakta att uppgifter som ingår i journalhandlingar enligt 13 § lagen om patientens ställning och rättigheter och 17 § lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/94) är sekretessbelagda.

Fortsättningsvis kan dock tystnadsplikten för yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården förbigås i förundersökning och rättegång endast på de grunder som nämns i 27 § 1 2 momentet förundersökningslagen (449/87) och 17 kapitlet, 23 § rättegångsbalken (ändr. 571/48). Dyliga grunder föreligger inte vid misstanke om drogmisbruk. Det är således inte möjligt att meddela polisen om resultatet av ett enskilt drogtest som gjorts på en elev eller en studerande. (Riksdagens biträdande justitieombudsman, 2000).

7. Drogtester och disciplinära åtgärder

Enligt lagen om grundläggande utbildning, gymnasielagen och lagen om yrkesutbildning skall en elev/studerande sköta sina uppgifter samvetsgrant och uppträda korrekt. En elev som bryter mot ordningen, gör sig skyldig till fusk i studierna eller annars uppför sig olämpligt, kan tillrättavisas genom disciplinärt straff. Enligt riksdagens biträdande justitieombudsman ger dessa stadganden inte stöd för att ett positivt resultat i ett drogtest som sådant kunde bestraffas genom ett disciplinärt straff. Med detta avses en situation, där ett positivt resultat i sig självt automatiskt leder till disciplinära åtgärder, såsom t.ex. avstängning på bestämd tid.

Man bör emellertid observera att en gärning eller ett fall i sig självt kan leda till ett disciplinärt straff, om det uppfyller de i lagen nämnda grunderna för tillrättavisning genom disciplinärt straff, t.ex. olämpligt uppförande i läroanstalten eller i undervisningssituationen. ”Lagen och ordningsstadgan berättigar sålunda till utmätning av disciplinärt straff i en situation där eleven genom drogtest eller på annat sätt konstateras vara drogpåverkad under skoltid och på skolans område”. (Beslut av biträdande justitiekanslern, Dnr 8/50/00).

Vägran att delta i test får inte ha negativa följder för eleven eller den studerande. Ett positivt testresultat förutsätter alltid att testresultatet bekräftas inom hälsovården och att eleven/den studeranden remitteras för fortsatta vårdåtgärder. Om resultatet också efter kontrollanalysen påvisar drogmisbruk, skall eleven /studeranden remitteras för fortsatta undersökningar och vård. När drogtester görs skall man försäkra sig om att skolan har tillräckliga resurser och tillräckligt kunnande för att remittera för vård. I detta sammanhang är det nödvändigt att idka ett nära samarbete med olika myndigheter och med hemmet i fråga om ordnandet av elevens/den studerandes vård och tryggheten av de fortsatta studierna.

8. Samarbetet med hemmet, myndigheterna och övriga samarbetsparter

Lagstiftningen i anslutning till datasekretessen skall iakttas då en elev/studerande remitteras för vård samt i samarbetet med olika instanser. Om eleven/den studerande och vårdnadshavarna ger sitt samtycke till att uppgifter lämnas ut och de i ett så tidigt skede som möjligt på jämlika grunder tas med i planeringen av behovet av vård och tryggheten av fortsatta studier, skapas goda förutsättningar för samarbete.

Eftersom narkotikabrotten definieras i 50 kapitlet, 1 § strafflagen (1304/93), kan skolor och läroanstalter inte behandla drogfrågor enligt egen prövning administrativt eller disciplinärt.

Läroanstalterna har inte heller de befogenheter som enligt tvångsmedelslagen (450/87) tillkommer polismyndigheterna, t.ex. kroppsvisitation, kroppsbesiktning, beslag eller husrannsakan (bl.a. elevhem, förvaringsutrymmen som eleven får disponera). Om det finns fog för misstanke om narkotikabrott i en läroanstalt, skall läroanstaltens vända sig till polisen. Polisen prövar i egenskap av förundersökningsmyndighet inom ramen för den egna lagstiftningen, om förutsättningar för att vidta åtgärder föreligger.

Källor:

1. Biträdande justitiekanslern. Beslut Dnr 8/5/00. Beslut 4.10.2000. Statsrådet
2. Riksdagens biträdande justitieombudsman. Beslut med anledning av anfört klagomål Dnr 2413/4/99.21.6.2000. Riksdagen
3. Riksdagens biträdande justitieombudsman. Beslut med anledning av anfört klagomål Dnr 1097/4/98.21.6.2000. Riksdagen
4. Lillsunde Pirjo. Muistio Opetushallituksen ja Stakesin välisen neuvotteluryhmän kokouksessa 27.9.1999.
5. Metoder för förebyggande av drogmisbruk i gymnasier och yrkesläroanstalter. Utbildningsstyrelsen. Helsingfors 1997.
6. Betänkandet avgivet av kommissionen för förhindrande av unga personers användning av narkotika. Kommittébetänkande 2000:3. Social- och hälsovårdsministeriet
7. Seppälä Timo. Huumeiden analytiikka, ss 455-459. Teoksessa Salaspuro Mikko, Kiiänmaa Kalervo, Seppälä Kaija, Ahlström Salme (toim.) Päihdelääketiede. Duodecim. Gummerus. Jyväskylä 1998.
8. Seppälä Timo. 2000. Mitä huumeetitestit kertovat. Käytännön lääkäri 3/2000
9. Irti Huumeista ry, Keskusrikospoliisi, Opetushallitus, Suomen Vakuutusyhtiöiden keskusliitto. Tietopaketti huumeista. Helsinki 1997

Ytterligare information:

Överinspektör Heidi Peltonen, 09-7747 7271, Heidi.Peltonen@oph.fi
Undervisningsrådet Anna-Ester Liimatainen-Lamberg, 09- 77 47 7118,
Anna-Ester.Liimatainen-Lamberg@oph.fi
Överinspektör Lauri Liusvaara, 09- 77 47 7162, Lauri.Liusvaara@oph.fi

MEDDELANDET FINNS OCKSÅ PÅ INTERNET PÅ ADRESSEN www.edu.fi